

Slovenski Pravniki

Leto LIII.

Ljubljana, junija 1939.

Štev. 5.—6.

Vrednota, valorizacija in zasebno pravo.

Dr. Juri Štampihar.

I. Uvod.

Star kot denar je star tudi boj med nominalizmom na eni in med metalizmom, oziroma odkar je papirnati denar spodrinil kovance, med valorizmom na drugi strani. Papirnati denar je v prej neslutnih dimenzijah omogočil spremembo denarne vrednosti navzdol in še podčrtal važnost valorizacijskega vprašanja; ga pa tudi še bolj zamotal.

Zasebnopravna teorija je že od davnih časov¹ razlikovala tri vrste denarne vrednosti in sicer: 1) imensko vred-

Okrajšave: Avakumović: dr. G. Avakumović, Promena valute i privatnopravni poslovi v Arhivu VIII (XXV) str. 23, 107. Hartmann: dr. Gustav Hartmann, Über den rechtlichen Begriff des Geldes und den Inhalt von Geldschulden, 1868. Jan: dr. Juro Jan: Valutno vprašanje, 1922. Klang: dr. Heinrich Klang, Geldentwertung und juristische Methode, 1925. Krasnopolski: Krasnopolski—Kafka, Öst. Obligationenrecht, 1910. Krčmár: dr. Jan Krčmár, Ustanovení o hodnotě a ceně v obč. zákoníku a jejich poměr k některým otázkám současným v Sborníku věd právních a státních, XXII, 1922, str. 306. Krek: dr. Gregor Krek, Obligacijsko pravo, 1937. Mudrovčič, Pitanje valorizacije: dr. Josip Mudrovčič, Rastu-li novčane tražbine, kad valuta pada?, 1925. Mudrovčič, Aufwertungsproblem in Gesetzgebung und Rechtsprechung Jugoslaviens v Zeitschrift für Ostrecht 1927, str. 229. Nussbaum: dr. Arthur Nussbaum, Das Geld in Theorie und Praxis des deutschen und ausländischen Rechts, 1925. Savginy: Das Obligationenrecht als Theil des heutigen römischen Rechts, 1851, I. Band. Scaduto: Gioachino Scaduto, I debiti pecuniari e il deprezzamento monetario, 1924. Wahle: dr. Karl Wahle, Das Valorisationsproblem in Gesetzgebung und Rechtsprechung Mitteleuropas, 1924. Wahle Gutachten: VI. deutscher Juristentag in der CSR 1933, dr. Karl Wahle: Welche währungsrechtlichen Bestimmungen empfehlen sich auf dem Gebiete des Privatrechts str. 133. — Ostale okrajšave kot v Sl. Pravniku 1936, str. 49. — Obširno slovstvo je navedeno pri Mudrovčiču, Pitanje valorizacije in v dr. Voršičevem članku o Valutnih klavzulah v Sl. Pravniku 1936, str. 410. — Uporabljeni so bili le viri, ki so bili na razpolago. Ko je bil članek že sestavljen, je začel izhajati v Mjesečniku, zvezek za februar 1939, spis dr. Željka Ledererja, Problematika valutnega zakonodavstva, ki ni mogel biti več uporabljen in na katerega se s tem opozarja.

¹ Wahle Gutachten str. 185, op. 14.

nost; odtod nominalizem; 2) notranjo ali kovinsko vrednost; odtod metalizem in 3) tečajno ali kurzno vrednost, ki se pokaže v prostem prometu. Prvotno so služili kot denar predmeti vsakdanje rabe in uporabe: žito, živina, platno ali pa platina (?) itd.; pozneje kovine, posebno drage kovine; od konca 18. stoletja papir in sicer ali kot državna nota ali pa kot bančna nota ali bankovec. Za državne note in za bankovce se sedaj menda rabi skupni izraz novčnica. Dokler so služile kot denar stvari vsakdanje rabe in uporabe ali pa drage kovine, je bil tak denar s a m n a s e b i vrednost. Tak denar se je v prometu mogel jemati za neposredno uporabo ali pa kot nositelj oziroma predstavitelj vrednosti, torej za s v o j e č a s n o zamenjavo za drugo blago. Papirnati denar kot tvarina nima nikake pomembne vrednosti in bi torej niti ne bil (telesna) stvar v smislu zasebnega prava. Razen numizmatika ga nihče ne vzame zaradi njega samega, temveč samo zaradi njegovega pomena kot predstavitelja, oziroma nosilca ideelne vrednosti, ki je po določbah zakona ali po računu prometa z njim zvezana. Šele s papirnatim denarjem je prišel nominalizem do popolne veljave in privedel do najhujših prevratov v zasebnopravnem prometu.

Dasi papirnati denar kot telesna stvar ne pomeni tako rekoč nič, more v gospodarskem življenju ohraniti svojo veljavo vsaj deloma tudi takrat, kadar je njegova zveza z ideelno vrednostjo dvomljiva ali pretrgana. Ta pojav, ki smo ga imeli priložnost opazovati po prevratu leta 1918, pa ne more biti trajen. Življenje si bo namreč poiskalo drugo denarno sredstvo ali denarni znak ali pa se bo vrnilo k nedenarnemu gospodarstvu. Zahteva, da mora tudi papirnati denar vrednost v resnici predstavljati, ni torej brez podlage in stari spor med Savignyjem in Hartmannom ni dokončno odločen v Hartmannovo korist.

Že doslej navedeni zgodovinski podatki o denarju nam nadalje tudi razodevajo, da je bila prvotno merodajna le notranja vrednost. Samo metalizem je prvoten in naraven. Šele odkar je vzela denarstvo v roke država, je mogoče govoriti o zakonski, imenski vrednosti denarja. Država je dobila s tem v roke tudi možnost, da določi imensko vrednost višje, kot jo nakazuje notranja vrednost. Te možnosti se je večkrat iz fiskalnih in drugih „javnih“ ozirov tudi izdatno posluževala. Že v punskih vojnah in pozneje pod cesarji se je pojavila razlika med imensko in notranjo

vrednostjo.² Utrditev državne moči in nominalizem hodita roko v roki in korakata skupaj do — neizogibnega poloma, do demontaže denarnega in vzpostavitve naturalnega gospodarstva. Cele ljudske plasti utrpe težke izgube, državno gospodarstvo zabrede v nered, država pride ob kredit in zaupanje. Nato prično zopet poskusi za ozdravljenje denarstva in to na podlagi — metalizma. Taka trenja seveda ne morejo biti brez zasebnopravnih sporov in se je le čuditi, kako nepričakovano neizdatni so v tej materiji rimski pravni viri.

Zgodovina rimskega denarstva se ponavlja v srednjem in v novem veku. Za srednji vek in za začetek novega je značilna politična razdrobljenost; veliko število deželnih knezov, fevdnih gospodov in različnih mest je imelo denarni regal in ga izdatno izkoriščalo, t. j. denar poslabševalo. Še preden je dolg došel v plačilo, je bil denar že manj vreden. To, ne da bi se bil denarni sestav spremenil. Če se je pa spremenil, pa še tembolj.

V tej zmedi in brez zaslombe v rimskih virih so postavili glosatorji kot edino življenje zmožno in porabno načelo, ki se zdi nezavzetemu lajiku samo ob sebi umevno, pravniku pa prvovrstno odkritje, namreč: upnik mora dobiti isto vrednost, ki je bila pri sklepu pogodbe računana. To je bonitas intrinseca. Zunanja ali imenska vrednost, bonitas extrinseca, se odklanja. Vkljub slabi latinščini se je metalistično načelo uveljavilo povsod, kjer je veljalo rimsko pravo. Tako je bilo, dokler nista v Franciji porajajoči se absolutizem, v znanosti pa Kant³ pripravila tla nominalizmu, ki ga je code civil (čl. 1895) celo izrečno uzakonil.^{3a} Od takrat je prešel nominalizem v inventar publicistike, kateri omogoča čisto enostavne rešitve najbolj zamotanih finančnih vprašanj.

Naš odz. v tej točki ni sledil Kantu, temveč je zavestno ostal pri metalizmu. Pač pa je prešel nominalizem v vrednotno zakonodajo 19. stoletja, torej v domeno publicistike in po tem ovinku v civilistično miselnost in znanost. Količnik se je sploh še čutila za pristojno za denarstvena vprašanja oziroma kolikor se je zaradi razmeroma ustaljenih denarnih razmer 19. stoletja za taka vprašanja zanimala. Izgleda, da namerava civilistika to polje za stalno prepustiti publicistiki v obdelovanje. To bi ne bilo na korist ci-

² Krek str. 45; Hartmann str. 115.

³ Wahle str. 158, 159.

^{3a} Enako čl. 1821 laškega cod. civ.

vilistike niti na korist stvari same; kajti publicistika se opira na povsem drugačno miselnost in operira z drugačnimi razlogi, z „medlimi linijami, namesto z izklesanimi pojmi“.⁴ Razlika obeh miselnosti se je nazorno pokazala na pravniskem kongresu v Ljubljani leta 1926.

Dasi so bile denarne razmere po napoleonskih vojskah razmeroma stalne, do konca 19. stoletja ni manjkalo valorizacijskih pravnih in dunajsko vrhovno sodišče je moralo še leta 1918 izdati judikatni rek št. 123 (Gl. U. 13.638), ki se tiče učinkov finančnega patenta z dne 20. februarja 1811 na terjatve, nastale pred letom 1799. Civilistična produkcija pa je postala skromna⁵ in Savigny se v predgovoru tako rekoč opravičuje, da se je upal spustiti na posvečena, publicistiki pridržana tla, češ da se na tem področju „ne čuti prav domačega“. — Žalostna je danes usoda civilistike, ki je matica vseh pravoznanskih panog. Eno področje za drugim ji odvzemajo publicistične vede in med njimi je tudi denarstvo. Ker pa je denar najpogostejši predmet zasebnopravnih poslov in za posameznika nič manj življenjskega pomena kot v gospodarstvu javnopravnih teles, si mora civilistika po vzoru glosatorjev lastiti kompetenco tudi v naprej in v celem obsegu, v katerem učinkuje denar po svojih funkcijah na predmet ali vsebino zasebnopravnih razmerij in mora kompetenco v celem tem obsegu tudi braniti in vzdrževati, ne pa zadovoljiti se z oglodanimi kostmi denarnega prirastka, pomešanja, vindikacije itd., v ostalem pa odkazati na „tostvarno postoječe zakonite predpise“ in discipline. Pri takem režimu z denarstvom, kot smo ga doživeli, izgleda, kot da smo se vrnili k nazorom starih francoskih publicistov, ki so zatrjevali, da je denar last države in da ima zasebnik samo golo posest.⁶

Ker je denar predmet najbolj pogostih zasebnopravnih poslov, mu je de lege ferenda privoščiti vsaj malo prostora v splošnem zasebnopravnem zakoniku. Človek se dandanes komaj obrne, pa je že sklenil zasebnopraven posel denarne vsebine.⁷ Tudi iz razlogov meddržavnega prometa moramo

⁴ Hartmann str. IV, 2; Scaduto str. 3; Nussbaum v predgovoru: Spomenica na II. pravniski kongres v Ljubljani str. 148; dr. Bajkič.

⁵ Za 19. stoletje sta omeniti Savigny in Hartmann, za 20. stoletje Scaduto in Nussbaum.

⁶ Hartmann str. 22, 23; prim. Nussbaum str. 15, 39.

⁷ Prim. Wahle Gutachten str. 214 s pokazom na § 244 nemškega zakonika, čl. 84 švic. obl. prava in na poljski načrt; Hartmann str. 39; Scaduto str. 68. Ehrenzweig § 163 denar kot merilo vrednosti, § 298 denar kot menjalno in plačilno sredstvo in kot predmet obveze. —

imeti svoje lastne, avtonomne denarne določbe.⁸ V meddržavnem prometu zadevajo druga ob drugo različne vrednote, dobre in slabe, kovinske in papirnate, „stalne“ in nestalne. Stalnost nobeni ni zajamčena; tudi če bi drugzega ne bilo, se cena plemenitim kovinam spreminja.⁹ Ker imajo druge države take določbe, mi brez njih ne moremo biti. Saj gre za eno izmed glavnih osnov današnjega zasebnega prava, namreč za zasebno lastnino in njeno zaščito. Da se izrazimo z besedami redaktorjev odz.: gre za to, da „se uresničijo vedno enaka načela čiste pravičnosti in zajamči državljanom njih resnična lastnina.“¹⁰

Ne moremo tukaj zaiti v celotni problem denarstva v zasebnem pravu in se moramo omejiti samo na en odsek te materije: na valorizacijo in na „tako zvano valorizacijo“.¹¹ Mislimo, da tu ne gre za dva različna pojma, temveč za en pojem in za eno vprašanje, namreč ali rastejo (sc. številčno) denarne terjatve, kadar valuta pada, kot se je izrazil Mudrovčič.¹²

Potrebna je še nadaljnja omejitev, namreč omejitev na domači zasebnopravni promet. Meddržavni promet pustimo raje na strani, dokler naš notranji problem ni razčiščen.

II. „Prava“ in „čista“ denarna terjatve.

Soglasno mnenje zasebnopravne teorije je: „Obveze denarne vrste (Geldsorte) in obveze denarne species niso prave denarne terjatve. Denarne terjatve v pravem smislu so le take dajatve denarne vsote, ki njen predmet ni denar določene vrste, temveč vrednost, katero denar izraža.“ „Upnik hoče dobiti od dolžnika predvsem vrednost, katero označuje denarni znesek.“¹³ Izgleda, da je že v tej definiciji izražen pristanek na metalizem in na valorizačnost denarne terjatve kot njena imanentna lastnost;

Določbe o valorizaciji bi spadale v poglavje o izpolnitvi ali o prestatku obvez.

⁸ Wahle Gutachten str. 181; predlogi str. 217.

⁹ Prim. Jan str. 5; Krčmář str. 323; Voršič v Sl. Pravniku 1935 str. 416.

¹⁰ Löb - Komorzynski, Regelung der Fremdwährungs- und Geldschuldverhältnisse str. 4.

¹¹ Klang str. 25 oz. avstr. judikatni rek št. 15; naša odločba Rv 799/58.

¹² Str. 42.

¹³ Krek § 12: I str. 44; v istem smislu Krčmář III str. 69; Sedláček I točka 198; Scaduto str. 69, Nussbaum str. 67, 68, 88, 89; prim. Savingy § 43 in Weinmann v ZBl 1936 str. 855.

vendar se večina avtorjev, vsekakor glede na določbe pozitivne zakonodaje, katero imajo pred očmi, priznava k nominalizmu.¹⁴

Življenjska izkušnja nas uči, da strankam pri „pravi“ denarni terjatvi ne gre za vsoto, ampak za vrednost. Pri odplatnih poslih se vrednost ne izmenja za vsoto kot tako, temveč se izmenja vrednost za vrednost, katero naj denar po pogodbenem smotru (§§ 901, 914 odz.) izraža. Denar kot tak, sam na sebi, po volji strank ni predmet pogodbe in se ne izroča in sprejema kot telesna stvar, kot kos ali komad, temveč kot nositelj ali predstavitelj ideelne vrednosti, po kateri hočeta stranki dajatev in protidajatev izravnati.¹⁵

Večina terjatev je denarnih že po zakonu in od vsega početka: iz menice, iz kupne pogodbe, na vračilo vlog zoper denarne zavode, nujni delež ali pa so denarne po življenjski praksi: iz rabokupne, službene, posojilne, zavarovalne pogodbe, preživnine, rente itd. Znesek more biti določen ali po pogodbi („terjatve s pogojeno vsoto“) ali pa je vsaj objektivno določljiv (primerna mezda ali kupnina, nujni delež, preživnina). Prvotno nedenarne terjatve se morejo po zakonu ali pravnem poslu naknadno spremeniti v denarne: denarne preživnine, preživitni relutum, dalje odškodnine in reparacije, kadar naturalna restitucija „ni na mestu“. Znesek je treba šele številčno določiti, kolikor ni izjemoma že s pravnim poslom ali po zakonu v naprej določen.

Valorizačno slovstvo in sodstvo pa imata drugačno, svoje izrazje. Na prvotno nedenarne, pozneje v denarne spremenjene terjatve se nanaša Pollakov izraz „številčno nedoločene terjatve“,¹⁶ ki ga sprejema tudi sicer skeptični Klang.¹⁷ Za denarne terjatve, katerih znesek je s pogodbo določen, rabi Mudrovčič izraz „terjatve s pogojeno vsoto“.¹⁸ Posebno značilen pa je spontano nastali izraz „čista denarna terjatev“, ki se postavi v nasprotje s „terjatvijo denarnega smotra“ oziroma s „terjatvijo denarne vrednosti“ (Ratzenhofer, Wahle, Mudrovčič: Geldzweckforderung; Nussbaum: Geldwertforderung). S prvimi se razumevajo terjatve, pri katerih je namen, za katerega se ima denar po pogodbi uporabiti, „razviden neposredno iz pravnega posla

¹⁴ Prim. Nussbaum str. 69, op. 3, 4.

¹⁵ Prim. Nussbaum str. 5, 6.

¹⁶ Pollak v GZ 1923, Scheyeva številka str. XX nasl.

¹⁷ Str. 17, 18.

¹⁸ Str. 38.

samega“ in je „pogodbeni smoter istoveten s smotrom uporabe denarja“ (Vertragszweck: Verwendungszweck). Poglavitni primer so preživnine.¹⁹ Terjatve denarne vrednosti pa se definirajo idem per idem, namreč terjatve, pri katerih je denarni vrednosti „pripisovati pravno pomembnost“: odškodnine, kolacije, preživnine, povračila,²⁰ torej terjatve „z nepogojeno denarno vsoto“. Klang je zoper razlikovanje „čistih“ denarnih terjatev od drugih denarnih terjatev, vendar njegovim pomislekom ne bo mogoče v celoti pritruditi. Ako je namreč pogodbeni smoter razviden iz pogodbe same, potem redoma ne bo zakonitega razloga, da ga ne bi upoštevali.

Klang²¹ kaže na to, da se namerava z uvedbo pojma „čistih“ denarnih terjatev, pri „ne-čisto“ denarnih terjatvah obiti zakonito nominalistično načelo in terjatvam denarnega smotra, oziroma terjatvam denarne vrednosti po tem ovinku, torej protizakonito pripomoči do valorizacije. V tem pogledu je Klangu za področje avstrijske zakonodaje samo pritruditi. Kajti vse, kar se izvaja iz pogodbene volje strank na korist valorizacije pri „ne-čistih“ denarnih terjatvah, velja v polni meri tudi za „čiste“ denarne terjatve, za dvostranske in za enostranske. Tudi pri kupni, posojilni, službeni, zavarovalni pogodbi itd. se ve že iz življenjske izkušnje in zato do nasprotnega dokaza predpostavlja, da strankam ne gre za vsote, ampak za vrednosti, ne za denarne kose ali znake kot take, temveč za vrednost, ki jo po računu strank (ne zakona!) izražajo. Gre le za to, če in koliko nam pozitivna zakonodaja dopušča upoštevati pravo pogodbeno voljo strank.

V slovstvu in sodstvu se „čistim“ denarnim terjatvam valorizacija v načelu odreka; v podrobnostih pa je sporno, katerim posameznim pogodbenim tipom naj se valorizacija izjemoma vendarle dovoli.

¹⁹ Burkart v GZ 1925 str. 45 nasl.; Wahle str. 171 in 210; Mudrovčič str. 37. Pri Krasnopolskem str. 39 in v Klangovem komentarju II/2 str. 731 je izraz „reine Geldforderung“ istoveten z našim izrazom „prava“ denarna terjatev. Ut 5/39: Začasna preživnina, katero mora oče plačevati polnoletnemu sinu vsledčasne odredbe, se v ip. ne obravnava kot denarna terjatev, temveč kot nedenarni zahtevek, kar je v skladu s pojmom preživnine, ki ima namen, zagotoviti upravičencu preživljanje in se po tem namenu loči od denarnih terjatev. — Scaduto je sicer načeloma zoper to, da bi se smotru uporabe priznaval pravni pomen (str. 77, 78), dopušča pa izjemo za preživnine, str. 193.

²⁰ Nussbaum str. 144.

²¹ Str. 21 nasl.

Ostale posebnosti denarnih terjatev²² nas tu ne zanimajo razen ene. Pri prehodu od ene vrednote na drugo je samo ob sebi umevna naloga zakonodavca, da postavi prehodne določbe za preračunavanje. Če tega ne stori, potem je pač dejansko nadomestil eno vrednostno edinico z drugo; v dvomu v enakem vrednostnem razmerju. To je pri takem prehodu en problem in ta je valoristične narave. Je pa še drug problem in ta je splošne civilistične narave. S tem namreč, da izginejo prejšnje vrednotne edinice iz prometa, ni nastopil primer nemožnosti izpolnitve pri tistih denarnih obvezah, ki so izražene v prejšnji vrednoti, kajti zaradi tako zvanega povratnega priključka stopijo nove denarne edinice avtomatično na mesto prejšnjih. Dasi izgine celotni genus ene vrednote, pecunia perire non censetur. Pecunia je super-genus, ki ne trpi praznote oziroma, da se izrazimo z romansko elokvenco Scadutovo (str. 69): „L' obbligazione pecuniaria ha per oggetto una merce eterna, come eterno è da ritenersi l' istituto del denaro.“

Pri prehodu od ene vrednote na drugo ne nastopi sprememba v „glavnem predmetu“ obveze, katero ima v mislih § 1576 odz.; kajti pri pravih denarnih terjatvah ne gre za denarne kose, temveč za vrednost in protivrednost. Razlog, ki močno govori zoper prenašanje nominalizma v zasebno pravo. Razen tega sprememba ni nastopila po volji strank (§ 1577 odz.), temveč brez ozira na njihovo voljo. Ne gre za novacijo, temveč za „konverzijo“.

III. Naše denarstvo in vrednotna zakonodaja.

Denarna teorija pravi: denar je splošni merilec vrednosti in splošno menjalno in plačilno sredstvo.

Odz. nima posebnih določb o pojmu, vrstah, funkcijah in vrednostih denarja; predpostavlja jih kot znane. V § 304 je denar določen za „merilo vrednosti“ pri sodnih cenitvah. V pravu je treba vse abstraktnosti meriti, ker sicer niso dovolj določne in zato nesposobne za pravni promet. Skrbnost in pazljivost se merita po dobrem gospodarju ali po normalnih sposobnostih; vrednost se meri z denarjem. Stranke morejo pri pravnih poslih meriti ali ceniti tudi z drugim sredstvom. Seveda, kolikor posebni predpisi te prostosti ne omejujejo; od leta 1931 je takih predpisov

²² Nussbaum § 8, § 5: III, dalje str. 73, 155; prim. Scaduto str. 68 nasl.; drugače Mudrovčić, Pitanje valorizacije str. 27, 35, dalje Aufwertungsproblem str. 229, 230 in Mjesečnik 1927 str. 51.

vedno več. §§ 250, 371, 510, 680, 658, 1054, 1092, 1227 itd. govore o „gotovini“, §§ 985 in 986 o kovancih in papirnatem denarju; §§ 988, 989 o notranji vrednosti; §§ 987, 905, 1047 o denarnih vrstah. Lege non distinguente je pod denarjem razumeti ne samo vrednotni denar, temveč tudi tkzv. prometni denar,²³ pod papirnatim denarjem pa državne note in bankovce.

Iz določbe § 304, da je denar obvezno merilo pri sodnih cenitvah, se more, pa ne mora sklepati na to, da je denar tudi v resnici nositelj vrednosti.²⁴ V odz. ni predpisa, da je denar tudi zakonito menjalno in plačilno sredstvo: pecuniam tenens tenet omnem rem, quem habere vult. Razmerje med denarjem kot menjalnim in plačilnim sredstvom,²⁵ oziroma kot plačilnim sredstvom in merilom vrednosti²⁶ za reševanje valorizacijskih vprašanj ne nudi izrazitih prijemov, ker so vse te funkcije samo različne strani ene in iste medalje in med sabo bolj ali manj tesno zvezane.

§§ 303, 304 govorita nadalje o vrednosti, §§ 304, 305 o ceni^{26a}. Cena je glasom § 304 tista vrednost, ki je določena. Vrednost ni neposredno definirana, pač pa se dà iz § 305 posneti, da je vrednost istovetna s pomenom, ki ga ima stvar za človeka z ozirom na koristi, ki mu jih nudi.^{26b} Vrednost je potemtakem čisto metalističen element; cena pa diši vsled svoje zveze z denarjem že bolj po nominalizmu, vendar tudi po tem ovinku ni mogoče zanesti nominalizma v sestavi odz. Kajti zakon sam v rabi omenjenih izrazov ni dosleden; človek bi pričakoval, da bo rabil izraz cena, rabi pa izraz vrednost in obratno; n. pr. 305, 417, 419 itd.^{26c} Dalje: vrednost je abstrakten pojem, abstraktna predstava, ki se konkretizira v cenitvi s pomočjo merila; denar torej ni glavna stvar, ampak samo pripomoček. Glavna stvar je in ostane vrednost.

Redaktorji odz. so izhajali s stališča, da mora odz. vsebovati samo trajne smernice za ravnanje posameznika v zasebnopravnem življenju in da zato ne spadajo v zakon nikake določbe, veljavne samo za prehodno dobo ali za izredne razmere.^{26c} To svojo namero so tudi izrazili in

²³ Krasnopolski str. 36.

²⁴ Prim. Savigny str. 405; Hartmann str. 6, 35; Scaduto točka 6; Krasnopolski str. 37; Milobar v Mjesečniku 1928 str. 253.

²⁵ Prim. Sedláček v Zeitschrift für Ostrecht 1927 str. 347 nasl.

²⁶ Jan str. 78, 79; Ratzehofer v GZ 1923 str. 45.

^{26a} Tilsch—Svoboda točka 186.

^{26b} Krčmář str. 316, 318, 310.

^{26c} Krčmář str. 308.

^{26c} Krčmář str. 306.

sicer v določbi § 986 in v IX. odstavku uvodnega patenta. Slabo stanje avstrijske vrednote ob času, ko je imel odz. iziti, in tudi papirnati denar so imeli samo za prehodne pojave. Težko si je misliti, da bi se zadovoljili tudi z nestalnim denarjem kot vrednostnim merilom pri sodnih cenitvah. Gotovo pa je, da s stalnostjo denarne vrednosti v odz. ni razumeti tkzv. legalne stalnosti denarne vrednosti,^{20e} da bi enkrat na bankovec natisnjena številka mogla predstavljati njegovo vrednost ne glede na poznejše spremembe. Na drugi strani ni prezreti, da niha tudi v normalnih časih denarna vrednost navzgor ali navzdol. Toda te oscilacije so za promet neopazne in se ne občutijo; zato: minima non curat praetor.

Avstro-ogrška vrednota.

Določbe odstavka IX (prav: X) uvodnega patenta k odz. nas napotujejo, da začnemo s pregledom avstrijske vrednotne zakonodaje pri fin. patentu z dne 20. februarja 1811.²⁷ Po tem patentu so bili po določenem ključu zamenjani bančni listi konvencijske vrednote z izplačilnimi listi (izplačilnicami) tkzv. dunajske vrednote.²⁸ Za dunajsko, prav za prav: še vedno konvencijsko vrednoto je leta 1858 prišla „avstrijska vrednota“, za to pa leta 1892 „kronska vrednota“. Vse podrobnosti so obravnavane v številnem slovstvu, ki je splošno in lahko dostopno.²⁹ Tukaj naj samo poudarimo, da so bile vselej izdane prehodne določbe za preračunavanje vrednostnega razmerja obeh vrednot; dalje da leta 1858 in 1892 med staro in novo vrednoto ni bilo po notranji vrednosti pomembne razlike.

Posebno natančne prehodne določbe so bile izdane s tkzv. denarnim prometnim redom, t. j. ces. naredbo 21. septembra 1899, drž. zak. št. 176, in sicer tako za posle, sklenjene pred 1. januarjem 1900, ko je stopila kronška vrednota v veljavo, kot tudi za posle, sklenjene od 1. januarja

^{20d} Mudrovčič, Pitanje valorizacije str. 33, Aufwertungsproblem str. 237; prim. Klang str. 23.

^{20e} Nussbaum str. 10, 144.

²⁷ Wahle str. 132 poroča, da je služil avtr. fin. patentu za vzorec Marmontov fin. patent za ilirske province iz leta 1810. Glede tega slednjega Vošnjak, Ustava in uprava ilirskih provinc str. 204, 209.

²⁸ Slika v Mal, Zgodovina slovenskega naroda str. 131 in 133.

²⁹ N. pr. Globočnik, Geschichtliche Übersicht des öst. Geld- und Münzwesens; Krčmář II str. 69; Mudrovčič, Pitanje valorizacije str. 6 nasl.; Avakumović str. 26 nasl.; Krasnopolski str. 40; öst. Staatswörterbuch 2. izd. II. zvezek str. 248 nasl.; Manz-ova in Reclamova izdaja odz.

1900 naprej. Ta vrednotna zakonodaja se izrečno priznava k nominalizmu; zadevnih določb pa ni iskati v §§ 14 sl., kot se navadno misli, temveč v § 8/3 te naredbe, dalje v čl. II zakona 2. avgusta 1892, št. 128 drž. zak. Ta slednja določba se, kar je važno in zanimivo, sklicuje na § 989 odz. in normira torej nominalizem, ki se ne more smatrati za nevaren. Končno je nominalistično načelo izraženo izrečno še v čl. 86 statutom avstro-ogrške banke (zakon 8. avgusta 1911, št. 157 drž. zak.). Navedena zakonita mesta določajo, da se imajo kovanci (Münzen) kronske vrednote sprejemati po zakonito jim odrejeni „plačilni moči“ (Zahlkraft), bankovci pa da se morajo od vsakogar sprejeti po njihovi polni imenski vrednosti (nach ihrem vollen Nennwert).

Nasprotno pa je, kot že povedano, odz. metalističen. Določbe § 986 nas ne smejo motiti, ker se nanašajo, dasi niso uvrščene med prehodne določbe, vendarle samo na takratne izredne razmere in hočejo samo zabraniti prejudic predpisom finančnega patenta z dne 20. februarja 1811. Redaktorji so bili prepričani, da je papirnati denar samo začasen pojav, kateremu mora slediti povratak h kovancem.³⁰ Sicer pa je § 986 derogiran po poznejši vrednotni zakonodaji.

S takim bimetalizmom valutarnih sankcij je odrinila Avstrija leta 1914 na bojno polje, potem ko je že prej odvezala avstro-ogrsko banko dolžnosti, zamenjavati bankovce za zlato. Vendar se je imenska vrednost bankovcev krila z njih tečajno vrednostjo. Razlika se je začela pojavljati šele med vojno, kovanci so izginili iz prometa in ob prevratu so krožili samo še bankovci.

Srbija.

Obilni viri, s katerimi smo doslej razpolagali, nam pri tem poglavju usahnejo. Tisti pa, ki so nam na razpolago, so odeti v znano obredno tajinstvenost.^{30a}

Srbija je uvedla³¹ leta 1868/9 bakrene kovance, leta 1873 pa srebrno dinarsko vrednoto po vzorcu latinske denarne unije (težina dinarja 5 gr, čistina po enih virih ⁸³⁵/₁₀₀₀,

³⁰ Burkart kot v op. 19.

^{30a} Prim. Škarja v Sl. Pravniku 1923 str. 138. Slično tehniko ali taktiko nam je bilo usojeno doživeti povodom deviznih predpisov od leta 1931. dalje; prim. dr. Rikard Fuks, Devizni propisi Jugoslavije, 1938, predgovor.

³¹ Dr. Bogdan Marković, Državne finansije i valutna reforma, 1926, str. 130; Avakumović str. 35, 43; dr. Voršič v Sl. Pravniku 1955 str. 417.

po drugih virih $875/1000$). Poleg tega so bili v prometu tudi kovanci tujega kova. Leta 1878 je bil uveden zlati dinar; njegovo razmerje naproti srebrnemu ni bilo izrečno določeno. Izgleda, da je bilo 1 : 15.5. Zlati dinar je $1/20$ zlatnika, kovanega po določbah latinske denarne zveze. Z zakonom 6. januarja 1885 je bila ustanovljena Narodna banka kraljevine Srbije kot emisijska banka z izključno pravico do izdajanja bankovcev, ki pa niso bili priznani kot zakonito plačilno sredstvo. Leta 1885 je dobila ta banka pravico, izdajati srebrne kovance po 10 dinarjev. V praksi se je pod „dinarjem“ razumel srebrni dinar; še po svetovni vojski so v Srbiji razlikovali med zlatim in srebrnim dinarjem. Cena dinarja že pred vojsko ni bila stalna. Ob prevratu dinar na ciriški borzi sploh ni notiral in kovanci so tudi v Srbiji izginiti iz prometa.

Jugoslavija.

Po prevratu³² se a. o. bankovci niso smatrali v prometu za brezvredne; papirnata krona je notirala nekaj časa celo više kot papirnati dinar. Na obsežnem ozemlju nove države so bili a. o. bankovci edino plačilno sredstvo. Ta okolnost jim je dvigala ugled in ceno, ki pa jo je na drugi strani spodkopavalo dejstvo, da so bili novi bankovci a. o. banke naknadno v velikem številu vtihotapljeni čez mejo in pri nas žigosani.³³ V tem so nastale govorice, celo uradne „govorice“, da so bankovci brez cene, ker „za njimi ne stoji noben plačnik in dolžnik“. Spočetka se morejo take govorice pripisovati prevratni psihozi. Toda 10. septembra 1919 je bila podpisana senžermenska mirovna pogodba, ki določa v čl. 206, 207, da morajo nasledstvene države na svojem ozemlju a. o. bankovce kolkovati in jih v 12 mesecih zamenjati za svoj denar, torej nacionalizirati. To s pogoji, ki jih same določijo. Izmenjane bankovce morajo izročiti reparacijski komisiji. Samo glede a. o. drobiža imajo pravico prostega razpolaganja in nimajo nikake regresne pravice nasproti kateri koli državi. Če in kaj je bilo ukrenjeno v pogledu nadzovanja nadaljnjega fabriciranja bankovcev pri a. o. banki na Dunaju, kateri je bil z zakonom 31. decembra 1917, št. 515 drž. zak. privileg podaljšan do 21. decembra 1919, ne vemo.

³² Jan str. 27, str. 42 nasl., str. 46 nasl.; Mudrovčić, Pitanje valorizacije str. 29 nasl. — Nadaljnjih, bolj podrobnih virov ni bilo mogoče dobiti. Prim. tudi Steiner, Währungsgesetzgebung der Nachfolgestaaten Österreich-Ungarns str. XX in 439 nasl.

³³ Primeri pri Janu, str. 43.

Senžermenska mirovna pogodba je bila še komaj v povojih, ko je že začela delovati naša prevratna uredbodaja. To poglavje moramo natančneje obdelati, ker se pogosto trdi, da smo imeli prav do zakona o denarju iz leta 1931 kar dve domači vrednoti; dalje da je bilo nominalistično načelo prevzeto tudi od naše zakonodaje in končno, da med a. o. krono in našo krono ni pravne zveze ali monetarno povedano: da ni rekurentnega priključka. Vsa ta mnenja ne morejo obveljati, kot bomo videli.

Naša poprevratna uredbodaja, oziroma zakonodaja je vsebinsko dvomljiva ali dvoumna, glede zakonodajne tehnike pa taka, da je vzbudila presenečenje ne samo v tujini, temveč tudi pri nas. Vlada kot celota spočetka verjetno sploh ni imela nikakega določnega načrta.

1. faza: žigosanje.

Začela se je akcija z jugoslovansko iznajdbo : z žigovanjem a. o. bankovcev. Sijajna misel: kar najprimitivnejša izvedba je dopuščala obsežne zlorabe, ki jih je vlada pozneje še ostentativno razglaševala.

Uradni list 8. januarja 1919 prinaša pod št. 250 naredbo poverjenikov za notranje zadeve in finance „o štetju in žigovanju bankovcev a. o. izvora“ z dne 5. januarja 1919. „Da se ugotovi vsota navedenih bankovcev na ozemlju Narodne vlade SHS v Ljubljani, se po naročilu kr. ministra za notranje zadeve³⁴ odreja: I. Bankovci vseh vrst, glaseči se na krone a. o. banke (sic!) se bodo žigosali... Po dotičnem roku javne blagajne nežigosanih bankovcev ne bodo več sprejemale v plačilo in zamenjavale za novce nove zakonite veljave, čim se ta uvede.“

2. faza: kolkovanje.

a.) Uradni list 11. novembra 1919, torej 2 meseca po podpisu senžermenske mirovne pogodbe, prinaša razglas predsednika deželne vlade za Slovenijo z dne 9. novembra 1919, ki govori najprej o načrtih, kako naj se zamenja krona za dinar, nato pa pove, da se je osrednja vlada odločila žigosane bankovce kolkovati, da se prepreči nadaljnji pritok nežigosanih bankovcev. Kmalu po kolkovanju

³⁴ To naročilo v naredbi ni citirano. Naredba hrvatskega bana 8. 1. 1919 št. 79, Narodne Novine 9. 1. 1919 št. 6, se sklicuje na naredbo min. fin. 25. (13.) 12. 1918 št. 1263. Službene Novine SHS so začele izhajati šele s 12. 1. 1919 in nimajo navedene naredbe min. fin.

ima priti popolna zamenjava kolkovanih bankovcev za naš bodoči narodni denar. Za a. o. krono da ne stoji noben dolžnik in plačnik, če se je ne usmili naša država, ki dà s tem novoosvojenim krajem 7 do 8 milijard. To plačilo kot dar novoosvojenim krajem se pripravlja prevzeti vsa država in z njo tudi njen del Srbije, ki so ji s tem denarjem morili sinove.³⁵

b.) Uradni list 25. novembra 1919 poroča pod štev. 721, da je izdal minister financ z odlokom 1. novembra 1919 (prav: 7. novembra 1919) J. br. 3183 pravilnik o postopanju pri žigosanju (?) kron. Ta „pravilnik o postopanju“ določa, da je kronske bankovce kolkovati predvsem za to, da se dožene točno število kron, ki so na našem ozemlju; toda kdor pravočasno kron ne kolkuje, zgubi pravico, jih naknadno kolkovati (te pravice itak ni imel); počenši s 4. dnevom kolkovanja ima upnik pravico zahtevati plačilo samo v kolkovanih kronah.

Ta pravilnik je objavljen v Sl. Novinah 30. novembra 1919 št. 151 brez navedbe katere koli zakonite podlage, poslovne številke in datuma, pač pa s podpisom finančnega ministra.

c.) Pod b) navedeni Uradni list prinaša pod številko 722 v Sl. Novinah objavljeno naredbo fin. ministrstva 13. novembra 1919 J. br. 3382, kjer se odreja, kateri bankovci se smejo kolkovati in kateri ne. Zanimivo je, da je ta min. naredba glede prevzema a. o. bankovcev od strani naše države popolnoma drugačnega mnenja kot pod a.) omejnjeni razglas predsednika deželne vlade za Slovenijo: nobena tajnost ni, da bo morala naša država prevzeti celo take bankovce, ki so bili protipravno k nam uvoženi.

3. faza: zamenjava; najprej začasna, nato dokončna.

V obtoku so bili kolkovani kronske bankovci in dinarski bankovci. Vrednostno razmerje je po tečaju določalo od časa do časa ministrstvo financ, ki je imelo ves ta posel trdno v svojih rokah. Tečaj je bil vedno bolj na škodo krone.

a.) Sl. Novine 6. januarja 1920 št. 5 objavljajo odlok fin. ministrstva Dr. br. 148315, po katerem je razmerje med krono in dinarjem 4 : 1. Ta šestojanuarski kurz je že s 1. januarjem 1920 stopil „u život“; uzakonjen je bil šele 31.

³⁵ Prim. dr. Milorad Nedeljković, Pred rešenje valutnog pitanja, 1920, stran 16; M. J. Radovanović, Naš novčani problem, 1920 str. 15.

decembra 1921. Na pritožbe je vlada odgovarjala, da je zamenjala po tem tečaju že preveč bankovcev z visoko nominalno številko in da ga zato ne more več spremeniti. Na to bi se moglo reči, da lastna dejanja nemini patrocinarji posunt; toda fin. ministrstvu takih ozirov ni bilo treba.

b.) Dne 26. januarja 1920 je bila sklenjena med dotakratno Narodno banko kraljevine Srbije in vlado pogodba, glasom katere ima stopiti s 1. februarjem 1920 v veljavo zakon o Narodni banki Kraljevstva SHS. Po tej pogodbi imajo veljati med Narodno banko in državo tiste pravice in dolžnosti, ki jih ta „zakon“ določa. Vlada se še posebej zavezuje, da predloži ta zakon narodnemu predstavništvu nemudoma v odobritev. Ves ta operat je bil objavljen v Sl. Novinah 31. januarja 1920 št. 22, oziroma v Uradnem listu 11. marca 1920 pod št. 143 (pojasnila s popisom „kronsko-dinarskih novčanic“ pa že 2. marca 1920 stran 117). Zakon o narodni banki je bil z nekaterimi dopolnitvami in spremembami, ki nas ne zanimajo, ponovno objavljen v Sl. Novinah 23. julija 1921 št. 162 in sicer z datumom 27. junija 1921 in s podpisom vladarja in fin. ministra, s pozivom na predlog fin. ministra in zaslišanje min. sveta, toda brez državnega pečata, brez podpisa ostalih ministrov in brez sklepnega odstavka, da je dobil obvezno moč in da se mu mora vsakdo pokoravati.

Iz § 15 teh državnih aktov izhaja, da ima Narodna banka izključno pravico izdajati bankovce in da so ti bankovci splošno zakonito plačilno sredstvo v celi državi. Ni pa nikjer rečeno niti nakazano, da imajo po zakonu prisilni tečaj po imenski vrednosti. Iz prehodnih določb izhaja, da bo narodna banka poleg rednih bankovcev dinarske vrednote izdala nove bankovce v svrhu izmenjave a. o. bankovcev in v srebru kritih bankovcev narodne banke kraljevine Srbije (!). Podrobnosti zamenjave se določijo v sporazumu med vlado in banko. V to svrhu „prevzame“ banka od fin. ministrstva bankovce, ki so določeni za zamenjavo in jih spravi kot začasne bankovce v promet. To so tako zvane kronsko-dinarske novčanice. Najpozneje v treh letih začne banka z zamenjavo teh kronsko-dinarskih bankovcev z dokončnimi lastnimi bankovci. Začasni kronsko-dinarski bankovci se knjižijo pri banki na breme države kot brezobrestni državni dolg, za katerega dà država banki zavarovanje (zlata podlaga!) na državnih domenah in blagajniških zapisih glavne državne blagajne. Nadalje je določeno, iz katerih dohodkov bo vračala dr-

žava banki svoj dolg; delež iz likvidacije a. o. banke pri tem ni omenjen.³⁶

Glede na to pogodbo je bila izdana cela vrsta „pravilnikov“ in „naredb“, ki se tičejo zamenjave a. o. bankovcev s kronsko-dinarskimi bankovci. Zakonita podlaga ni nikjer navedena. Nas zanimata v tej zvezi samo dva akta ministra financ.

c.) Pravilnik fin. ministrstva, generalni inšpektorat J. br. 1545 z dne 30. januarja 1920 (Sl. Novine 3. februarja 1920 št. 24; Ur. list 9. februarja 1920 št. 78) odreja v čl. 1., da se vzamejo a. o. bankovci, razen najmanjših, iz prometa in nadomestijo s kronsko-dinarskimi novčanicami narodne banke, na katerih je označena vsota v kronah štirikrat večja kot vsota v dinarjih.

č.) Pravilnik fin. ministrstva z dne 7. februarja 1920 J. br. 2460 (tako citiran po Ur. listu 14. februarja 1920 št. 93, dočim izkazuje objava v Sl. Novinah samo ministrov podpis, ne pa datuma in poslovne številke) je za nas najvažnejši in ga navajamo pozneje kot pravilnik „Č“. Stat nominis umbra. Čl. 10 pravi, da je postala zaradi določbe § 15 zakona o narodni banki kronsko-dinarska novčanica 1. februarja 1920 splošno zakonito plačilno sredstvo, s katerim se poravnava v kronah ali dinarjih nastale obveze; vsakdo je dolžan sprejeti te novce v plačilo. Čl. 11 pravi, da ostanejo splošno zakonito plačilno sredstvo tudi še za naprej dinarski bankovci narodne banke kraljevine Srbije in tudi redno žigosani in kolkovani a. o. bankovci, razen najmanjših, le še do 15. marca 1920. Čl. 12 — in tu je „sede materiae“ — pa proglašča, da med kronsko-dinarskim bankovcem na eni in med dinarskim bankovcem srbske narodne banke in kronskim bankovcem a. o. banke na drugi strani ni razlike v vrednosti; „stara“ krona je enaka „novi“, „stari“ dinar je enak „novemu“.^{36a} O tej enačbi v zakonu o narodni banki Kraljevstva SHS ni nobene sledi.

d.) Pozneje so bilečasne kronsko-dinarske novčаницe vzete iz prometa in nadomeščene s čisto dinarskimi bankovci narodne banke SHS.

e.) Sl. Novine 3. septembra 1921, št. 195 (priloga) — Ur. list št. 316/1921 prinašata seznam „Začasnih zakonov, uredb,

³⁶ Dr. Ivo Belin, Problemi naše valute, Zagreb 1924, str. 37. Glasom Spomenice Narodne banke 1934 bi znašal ta delež okrog pol milijarde dinarjev.

^{36a} Stara krilatica iz nominalistične orožarne in nemškega izvora: „Thaler ist Thaler, Gulden ist Gulden“: Hartmann str. 117; Nussbaum str. 66.

pravilnikov, ministrskih rešitev in drugih aktov in odločb z določenim rokom trajanja, zakonskega značaja, izdanih v času od 1. decembra 1918 do razglasenja ustave, poslanih zakonodajnemu odboru narodne skupščine po čl. 150 (vidovdanske) ustave. Takoj v I. poglavju: Odsek za trgovino in finance, pod 1.: Ministrstvo financ, se nahaja in sicer pod postavko 88 naredba o tečaju a. o. kovancev in črnogorskih perperjev J. br. 1284 z dne 7. maja 1919, Sl. Nov. 45/1919 (kjer pa ni navedena niti opravilna številka niti datum). Ta uredba je bila od zakonodajnega odbora spremenjena in razglašena kot zakon o tečaju kovanih kron in perperjev z dne 22. januarja 1922, Ur. list št. 370/1922, Sl. Novine 25. oktobra 1922 št. 238, priloga XXXII. Po čl. I tega zakona se zenačujejo kronski kovanci po vrednosti s srebrnim dinarjem. Glasom čl. II je prepovedano kupovati in prodajati srebrne krone in perperje in sploh vsak priznani srebrni denar kraljevine SHS za drug denar, ki ima v kraljevini zakonski tečaj, nad njegovo nominalno vrednostjo ali pod njo; izjeme sme dovoliti fin. minister.

Pod postavko 90 se nahaja naredba o razmerju med kronsko in dinarsko novčanico J. br. 1799 z dne 23. novembra 1920, ki naj bi bila objavljena v Sl. Novinah št. 24/1920, pa v navedeni številki Sl. Novin v resnici ni objavljena in tudi ni bilo mogoče ugotoviti, kdaj, kje in kako naj bi bila objavljena. Ta naredba je bila od zakonodajnega odbora spremenjena in razglašena kot zakon z dne 31. decembra 1921 o končnem razmerju kronskih novčanic do dinarskih (Ur. list št. 369/1922, Sl. Nov. 25. oktobra 1922 št. 238, priloga XXXII).

Pod postavko 92 je bil zakonodajnemu odboru predložen „začasni zakon“ o narodni banki Kraljevine SHS z dne 27. junija 1921, Sl. Nov. št. 162.

Iz navedenega sledi, da so bili a. o. bankovci pri nas najprej avtonomno nacionalizirani: žigosani. Nato so morali biti zaradi določb senžermenske mirovne pogodbe v lastnosti nacionalnega denarja potrjeni, supernacionalizirani: kolkovanje. Dobili smo s tem dve domači vrednoti: domačo kronsko in domačo dinarsko. Prejšnja a. o. vrednota pa je bila z a. o. vrednotno zakonodajo vred odpravljena, derogirana. Nato je bila naša domača kronsko vrednota, najprej začasno, pretvorjena v kronsko-dinarsko vrednoto v razmerju 4 : 1 in so bili s tem naši nacionalizirani kronski bankovci vzeti iz prometa. Genus perit. Slednjič so

bile še kronsko-dinarske novčanice vzete iz prometa in nadomeščene z dinarskimi bankovci narodne banke SHS in že od takrat imamo spet samo eno vrednoto: dinarsko. Ali je bila ta vrednota zlata, srebrna, papirnata ali mešana, je težko reči, pa za nas ni važno.

Potem ko je bil že s čl. 286 fin. zakona 1924/25 fin. minister pooblaščen, da izkuje zlate dinarske kovance, je zakon o denarju kraljevine Jugoslavije, Sl. Novine 14. maja 1931 števil. 107 XXXII 250 pač določil, da je dinarska vrednota zlata vrednota. Glede bankovcev Narodne banke je pa odredil, da imajo še za naprej lastnost zakonitega plačilnega sredstva; ni pa izrekel, da imajo plačilno moč po imenski vrednosti.

Če se prizna ustavna veljavnost aktov (čl. 150 vidovdanske ustave), ki so bili v tem poglavju navedeni, potem ne more biti dvoma, da je bila z njimi a. o. vrednotna zakonodaja derogirana. Naše pravosodje glede ustavne veljavnosti ni imelo nobenih pomislekov; vkljub temu pa je uporabljalo tudi a. o. vrednotno zakonodajo, če zeleni predpis v naši zakonodaji ni bil pri roki.³⁷

Kot razlog za ustavno veljavnost teh aktov se navaja posebno, da ima v takih stvareh „prvo besedo minister financ in šele za njim minister pravde“.³⁸ Tega naziranja seveda ne moremo sprejeti niti z ustavnega niti z zasebnopravnega stališča. Kajti določbe § 986 odz. so bile odpravljene z zakonom 14. junija 1868 št. 62 drž. zak., določbe odstavka IX uvodnega patenta k odz. pa so veljale kot prehodne norme samo za takrat že obstoječe terjatve. Žato čl. 12 pravilnika „Č“ pri presoji zasebnopravnih sporov ne more imeti prav nikake veljave; niti kot izjava volje, ker nima zakonite podlage, niti kot izjava vedenja, ker je neresnična tako glede krone kot tudi glede dinarja,³⁹ kot tudi glede vrednostnega razmerja med krono in dinarjem.

Predpisi čl. 12 pravilnika „Č“ so razen zgoraj pod e) navedenega zakona o tečaju kovanih kron in perperjev edino mesto, kjer je izraženo nominalistično načelo. Vendar tudi zakon o tečaju kovanih kron in perperjev ne uzakonjuje nominalizma, ker je izjemen predpis, veljaven le za tam navedene kovance in ker jasni namen zakonodavca ne gre za uzakonitvijo nominalizma, ampak zgolj za

³⁷ Prim. dr. Berthold Eisner v Zeitschrift für Ostrecht 1927, str. 220, op. 2.

³⁸ Prim. Avakumović str. 36.

³⁹ Prim. Radovanović kot v opombi 35, str. 5, 13.

tem, da zagotovi dinarskim kovancem določen tečaj v prometu.

Končno je treba še nekaj poudariti. Naša vrednotna zakonodaja nima nikakih prehodnih določb. V medčasovnem, intertemporalnem pogledu velja zato, da jo je moči uporabiti samo na od takrat nastale, ne pa na že od prej obstoječe obveze denarne vsebine. Na prej obstoječe obveze je intertemporalno uporabljati prejšnje predpise. Da so bili ti predpisi nominalistični, je za rezultat praktično brez pomena, ker takrat med notranjo in imensko vrednostjo ni bilo nikake pomembne razlike.

(Konec prih.)

Kazenskopravno dokazovanje resničnosti.

Dr. Metod Dolenc.

I. Šele v praksi se pokaže, ali je norma zakona ustanovila vprav tisto, kar je hotel zakonodavec ž njo doseči. Naslednja izvajanja imajo namero s podrobno analizo ustreznih predpisov ob različnih iz prakse posnetih primerih pokazati, kaj veljaj glede dokaza resničnosti po našem pravu, hkrati pa tudi koliko to ustreza našemu pravnemu čutu pri kaznovanju klevet.

Pravna zgodovina nas uči, da je bilo glede zaščite časti v različnih dobah dokaj različnih mnenj, ali in kako naj se pobijajo kršitve časti. Nemci¹ pišejo, da rimsko pravo ni znalo dovolj ščititi čast ter da je vprav zasluga germanskega pravnega čuta, da je prišlo do današnjega pravnega stanja glede obrambe časti. Mi Slovenci pa lahko dokažemo, da naši ljudski sodniki že izza 16. stoletja nikakor niso zastajali v obrambi časti za germanskim pravom; saj so izrekli vprav samonikle drastične kazni za klevetnike, ki jih germansko pravo ni dopuščalo.² Pa tudi spomeniki za staro pravo pri Hrvatih in Srbih so polni določb, ki kažejo vestno skrb za čast. Vsekakor se je ljudska zavest, da je prištevati čast k najpomembnejšim pravnim dobrinam, ki jih mora pravo ščititi, pri Jugoslovanih prav dobro ujemala z germanskim pravom, kakor se nam je le-to stoletje za stoletjem ponujalo. Zato bomo na kraju naših izvajanj povsem opra-

¹ Gl. Liszt-Schmidt, Lehrbuch des deutschen Strafrechts (1927), str. 504.

² Gl. Dolenc, Pravna zgodovina za slovensko ozemlje, str. 427. in 430.